

ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΥΡΩΣΥΣΤΗΜΑ

**Ομιλία του κ. Γιάννη Στουρνάρα, Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος, στην 86^η Ετήσια
Τακτική Γενική Συνέλευση των Μετόχων της Τράπεζας της Ελλάδος**

Δευτέρα, 1 Απριλίου 2019

Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΗ ΜΕΤΑ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΟ: ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΒΙΩΣΙΜΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Το 2019 σηματοδοτεί την απαρχή μιας νέας πορείας της ελληνικής οικονομίας. Μετά την επιτυχή ολοκλήρωση του τελευταίου προγράμματος οικονομικής προσαρμογής τον Αύγουστο του 2018, την αποσαφήνιση του καθεστώτος ενισχυμένης εποπτείας και την υπαγωγή της Ελλάδος στο βελτιωμένο θεσμικό πλαίσιο για την οικονομική διακυβέρνηση στη ζώνη του ευρώ, η ελληνική οικονομία καλείται να λειτουργήσει σε ένα νέο πλαίσιο οικονομικής πολιτικής. Όλοι μας, ιδιώτες, επιχειρήσεις, πολιτικοί και θεσμικοί παράγοντες, καλούμεθα να αποδείξουμε ότι τα μαθήματα από την κρίση έχουν γίνει κτήμα μας.

Το 2018 η ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας ενισχύθηκε και καταγράφηκε ρυθμός ανόδου 1,9%. Κινητήριες δυνάμεις ήταν η άνοδος των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών, που αντανάκλα τη βελτίωση της εξωστρέφειας της οικονομίας, καθώς και η αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης, που υποστηρίχθηκε από την αύξηση της απασχόλησης και την ενίσχυση του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών.

Η ομαλή εκτέλεση και ολοκλήρωση του προγράμματος, η βελτίωση της εμπιστοσύνης και η συνακόλουθη επιτάχυνση της ανάπτυξης οδήγησαν στην επιστροφή των καταθέσεων στις τράπεζες. Αυτή η εξέλιξη με τη σειρά της επέτρεψε την αύξηση της ρευστότητας των τραπεζών, το σημαντικό περιορισμό και σχεδόν μηδενισμό της έκτακτης ενίσχυσης σε ρευστότητα (ELA) από την Τράπεζα της Ελλάδος, τη μικρή ανάκαμψη της τραπεζικής χρηματοδότησης, αλλά και την περαιτέρω χαλάρωση των περιορισμών στις αναλήψεις μετρητών και στην κίνηση κεφαλαίων.

Όλα τα προηγούμενα οδήγησαν στην αναβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας του Ελληνικού Δημοσίου και επέτρεψαν την επιστροφή στις διεθνείς χρηματοπιστωτικές αγορές μετά από ένα έτος, το Φεβρουάριο του 2019, όταν το Ελληνικό Δημόσιο, επωφελούμενο και

από το θετικό διεθνές επενδυτικό κλίμα, εξέδωσε επιτυχώς πενταετές ομόλογο. Η επιτυχής έκδοση πενταετούς ομολόγου ήταν ένα πρώτο βήμα, ώστε η χώρα να επανέλθει στην κανονικότητα.

Η επιτυχής έκδοση δεκαετούς ομολόγου το Μάρτιο του 2019, για πρώτη φορά μετά την έναρξη της κρίσης δημόσιου χρέους το 2010, αποτελεί ένα πιο αποφασιστικό βήμα προς την ίδια κατεύθυνση, δηλαδή την επανασύνδεση της χώρας με τις αγορές. Η πρόσφατη υπερψήφιση από τη Βουλή της διάταξης για την προστασία της πρώτης κατοικίας επίσης συμβάλλει προς την κατεύθυνση αυτή, αφού αναμορφώνει το σχετικό νομοθετικό πλαίσιο, ενσωματώνοντας συγκεκριμένες προϋποθέσεις επιλεξιμότητας και δικλίδες ασφαλείας.

Τα μέτρα ελάφρυνσης του χρέους που συμφωνήθηκαν τον Ιούνιο του 2018, σε συνδυασμό με την αυξημένη εκταμίευση από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας (ESM) για το σχηματισμό του ταμειακού αποθέματος ασφαλείας, έχουν βελτιώσει σημαντικά τη βιωσιμότητα του δημόσιου χρέους μεσοπρόθεσμα. Εντούτοις, καθώς οι τίτλοι του Ελληνικού Δημοσίου παραμένουν κάτω από την επενδυτική βαθμίδα και ελλείπει πρόσβασης σε προληπτική γραμμή στήριξης, η Ελλάδα παρέμεινε εκτός του προγράμματος ποσοτικής χαλάρωσης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ), το οποίο θα συνέβαλλε στην ενίσχυση της οικονομικής δραστηριότητας και στην περαιτέρω βελτίωση του αξιόχρεου των ελληνικών τίτλων. Οι αποδόσεις των ελληνικών ομολόγων παραμένουν υψηλές και ευμετάβλητες. Εμφανίζουν υψηλό βαθμό ευαισθησίας σε πιθανές αναταράξεις στις διεθνείς χρηματοπιστωτικές αγορές και επηρεάζονται από την αβεβαιότητα σχετικά με τη διατήρηση της μεταρρυθμιστικής κατεύθυνσης της οικονομικής πολιτικής. Είναι χαρακτηριστικό ότι το περιθώριο απόδοσης (spread) των ελληνικών δεκαετών ομολόγων ακόμη παραμένει λίγο κάτω από τις 400 μονάδες βάσης, παρά την πρόσφατη αποκλιμάκωση των αποδόσεών τους. Αυτό το επίμονο φαινόμενο πρέπει να μας προβληματίσει σοβαρά.

Το 2019 αποτελεί έτος σημαντικών προκλήσεων για την ελληνική οικονομία. Στο διεθνές περιβάλλον, η επιβράδυνση του παγκόσμιου εμπορίου λόγω του εντεινόμενου εμπορικού προστατευτισμού ενδέχεται να επιδράσει αρνητικά στην άνοδο των ελληνικών εξαγωγών.

Στο εγχώριο περιβάλλον, η αυξημένη αβεβαιότητα για την πορεία των μεταρρυθμίσεων και οι περιορισμοί από την πλευρά της χρηματοδότησης επηρεάζουν αρνητικά τις επενδύσεις. Η υψηλή φορολόγηση τα τελευταία χρόνια περιορίζει την αναπτυξιακή δυναμική της οικονομίας, μειώνει την ανταγωνιστικότητα των ελληνικών επιχειρήσεων, συγκρατεί τη βελτίωση της εμπιστοσύνης και δημιουργεί φορολογική κόπωση, με συρρίκνωση της φορολογικής βάσης και εξάντληση της φοροδοτικής ικανότητας των πολιτών.

Το 2019 η αναπτυξιακή δυναμική της ελληνικής οικονομίας προβλέπεται ότι θα διατηρηθεί στα ίδια επίπεδα με το 2018, παρά την περαιτέρω επιβράδυνση των ρυθμών οικονομικής ανάπτυξης τόσο διεθνώς όσο και, κυρίως, στην ευρωζώνη. **Αυτό όμως προϋποθέτει** την απρόσκοπτη συνέχιση των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, την εφαρμογή του προγράμματος ιδιωτικοποιήσεων χωρίς καθυστερήσεις και την ενίσχυση των παραγωγικών επενδύσεων. Οι προϋποθέσεις αυτές έχουν πρωταρχική σημασία για την ολοκλήρωση της επιτυχούς μετάβασης σε ένα βιώσιμο και εξωστρεφές πρότυπο ανάπτυξης.

Ειδικότερα, σύμφωνα με τις προβλέψεις της Τράπεζας της Ελλάδος, ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ σε σταθερές τιμές προβλέπεται να διαμορφωθεί σε 1,9% και το 2019, με τις εξαγωγές και την ιδιωτική κατανάλωση να παραμένουν οι βασικοί αναπτυξιακοί μοχλοί. Ωστόσο, προκειμένου να καλυφθούν οι μεγάλες απώλειες που υπέστη η ελληνική οικονομία σε όρους προϊόντος και απασχόλησης κατά τη μακρά περίοδο της ύφεσης, απαιτούνται ταχύτεροι ρυθμοί οικονομικής μεγέθυνσης.

Τα χαμηλά επίπεδα των επενδύσεων, η ανεπαρκής εγχώρια αποταμίευση, το υψηλό – αν και μειούμενο – απόθεμα των μη εξυπηρετούμενων δανείων, η μεγάλη απώλεια υλικού και ανθρώπινου κεφαλαίου κατά τα χρόνια της ύφεσης, καθώς και οι διαγραφόμενες χαμηλές προσδοκίες για την πορεία του δυνητικού προϊόντος μεσομακροπρόθεσμα λόγω των ισχνών δημογραφικών εξελίξεων και της βραδείας ενσωμάτωσης των νέων τεχνολογιών στην παραγωγική διαδικασία, είναι παράγοντες που δρουν ανασταλτικά στην αναπτυξιακή δυναμική. Παράλληλα, οι προοπτικές της οικονομίας παραμένουν σε μεγάλο βαθμό εξαρτημένες από την εμπιστοσύνη των ξένων επενδυτών και από τις εισροές διεθνών κεφαλαίων στη χώρα.

Στο εσωτερικό περιβάλλον, ιδιαίτερα στο δημοσιονομικό πεδίο, η ενδεχόμενη εφαρμογή των αποφάσεων της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας, οι οποίες έκριναν αντισυνταγματικές προγενέστερες περικοπές των συντάξεων και την κατάργηση των δώρων των συνταξιούχων, αποτελεί το σημαντικότερο δημοσιονομικό κίνδυνο στο άμεσο μέλλον.

Καθώς μάλιστα η χώρα εισέρχεται στον εκλογικό κύκλο, ενισχύονται οι κίνδυνοι επιβράδυνσης της μεταρρυθμιστικής προσπάθειας και δημοσιονομικής χαλάρωσης, με αποτέλεσμα να επιτείνεται η οικονομική αβεβαιότητα. Ελλοχεύει συνεπώς ο κίνδυνος ανατροπής της σημαντικής προόδου που έχει συντελεστεί μέχρι σήμερα.

ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ – ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΤΟ 2019

Η άνοδος του ΑΕΠ που καταγράφηκε το 2018 και οι προοπτικές για το 2019 δηλώνουν ότι η ελληνική οικονομία έχει εισέλθει σε τροχιά ανάπτυξης. Το ζητούμενο είναι όχι μόνο η διατήρηση της αναπτυξιακής δυναμικής, αλλά και η σημαντική ενίσχυσή της, ώστε να καταστεί δυνατή η καταγραφή ισχυρών ρυθμών ανάπτυξης για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Και τούτο διότι η αναπτυξιακή δυναμική δεν έχει ακόμη εδραιωθεί επαρκώς, όπως αποτυπώνεται από τον αρνητικό ρυθμό μεταβολής των επενδύσεων, το αρνητικό ποσοστό αποταμίευσης επί του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών και το υψηλό – παρά τη μείωσή του – ποσοστό ανεργίας. Επιπλέον, ανασταλτικά στην αναπτυξιακή δυναμική δρα η συνεχιζόμενη περικοπή του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων.

Οι προοπτικές ανάπτυξης το 2019 θα εξαρτηθούν σε μεγάλο βαθμό από την πορεία της παγκόσμιας οικονομίας και ειδικότερα από την πορεία της οικονομίας της ζώνης του ευρώ, αλλά και από τη συνέχιση της μεταρρυθμιστικής προσπάθειας.

Ειδικότερα για την ευρωζώνη, εκτιμάται ότι θα συνεχιστεί η οικονομική ανάπτυξη και το 2019, με σημαντικά χαμηλότερο όμως ρυθμό (1,1%), καθώς ήδη καταγράφεται αξιοσημείωτη υποχώρηση σε σύγκριση με τους υψηλούς ρυθμούς των προηγούμενων ετών. Για την αποτροπή του κινδύνου περαιτέρω επιβράδυνσης της ανάπτυξης στην ευρωζώνη και τη διασφάλιση σταθερής πορείας σύγκλισης του πληθωρισμού προς επίπεδα κάτω αλλά πλησίον του 2% μεσοπρόθεσμα, το Διοικητικό Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ) αποφάσισε το Μάρτιο του 2019 τη διατήρηση της διευκολυντικής κατεύθυνσης της νομισματικής πολιτικής μέσω της διατήρησης αμετάβλητων των βασικών επιτοκίων μέχρι και το τέλος του έτους και της διεξαγωγής μιας νέας σειράς τριμηνιαίων στοχευμένων πράξεων πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης διάρκειας δύο ετών. Η απόφαση αυτή βοηθά στη βελτίωση των εγχώριων χρηματοπιστωτικών συνθηκών και στηρίζει την αναπτυξιακή προσπάθεια της ελληνικής οικονομίας.

Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ τόνισε επίσης, όπως κάνει παγίως εδώ και καιρό, ότι και η δημοσιονομική πολιτική στην ευρωζώνη πρέπει, στις περιπτώσεις κρατών-μελών όπου παρατηρείται η ύπαρξη ικανού δημοσιονομικού περιθωρίου, να βοηθά και αυτή την αναπτυξιακή δυναμική.

Κύριοι αναπτυξιακοί παράγοντες της ελληνικής οικονομίας το τρέχον έτος προβλέπεται να είναι η ιδιωτική κατανάλωση και οι εξαγωγές, οι οποίες όμως εκτιμάται ότι θα αυξηθούν με βραδύτερο ρυθμό. Η ιδιωτική κατανάλωση θα υποστηριχθεί από τη διατήρηση της θετικής πορείας του τουρισμού, τη συνεχιζόμενη ανάκαμψη της αγοράς εργασίας και τη βελτίωση

του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών, ενώ οι επενδύσεις θα ενισχυθούν κυρίως από τη σταθεροποίηση της αγοράς ακινήτων.

Ο εναρμονισμένος πληθωρισμός υποχώρησε σε 0,8% το 2018 από 1,1% το 2017. Η απουσία σημαντικών νέων αυξήσεων στην έμμεση φορολογία κατά το 2018, η ταχεία υποχώρηση των διεθνών τιμών του αργού πετρελαίου από τον Οκτώβριο, αλλά και οι έντονες επιδράσεις βάσης, συγκαταλέγονται στους βασικούς παράγοντες που συγκράτησαν τον πληθωρισμό σε χαμηλότερα επίπεδα. Για το 2019 ο εναρμονισμένος πληθωρισμός αναμένεται να καταγράψει βραδύτερο ρυθμό, λόγω των χαμηλών διεθνών τιμών του αργού πετρελαίου, της επιβράδυνσης της παγκόσμιας οικονομίας και του παγκόσμιου εμπορίου, καθώς και λόγω του έντονου ανταγωνισμού στην εγχώρια λιανική αγορά τροφίμων.

ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Κατά το 2017 υπήρξε υπέρβαση του πρωτογενούς αποτελέσματος της γενικής κυβέρνησης, για τρίτο συνεχές έτος, σε σχέση με το στόχο του προγράμματος. Το 2018 αναμένεται επίσης υπέρβαση, σύμφωνα τόσο με την Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού 2019 όσο και με την πρόβλεψη της Τράπεζας της Ελλάδος.

Εντούτοις, για άλλη μία χρονιά, οι δαπάνες του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ) περικόπηκαν έναντι του αρχικού στόχου. Παρατηρήθηκε εξάλλου μεγάλη καθυστέρηση στην εκκαθάριση των ληξιπρόθεσμων οφειλών των φορέων της γενικής κυβέρνησης προς τους προμηθευτές τους, παρά τις στοχευμένες εκταμιεύσεις στο πλαίσιο της δανειακής σύμβασης. Τα φαινόμενα αυτά, που επαναλαμβάνονται τα τελευταία έτη, στερούν πολύτιμους πόρους από την πραγματική οικονομία, μεγεθύνουν το πρόβλημα της ανεπαρκούς χρηματοδότησης της ιδιωτικής οικονομίας και επιβαρύνουν το μακροπρόθεσμο ρυθμό ανάπτυξης, όπως άλλωστε επισημαίνει και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην έκθεση ενισχυμένης εποπτείας.

Για το 2019 προβλέπεται η εφαρμογή μιας επεκτατικής δέσμης δημοσιονομικών μέτρων ύψους περίπου 0,6% του ΑΕΠ, μερικώς αντισταθμιζόμενης από τη μείωση των δαπανών του ΠΔΕ κατά 0,3% του ΑΕΠ.

Χρήζει ιδιαίτερης αναφοράς ο δημοσιονομικός κίνδυνος που ελλοχεύει για το 2019 από ενδεχόμενες πιέσεις για μεγαλύτερη δημοσιονομική επέκταση εν όψει του εκλογικού κύκλου.

ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Οι εξελίξεις στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2018 προσδιορίστηκαν από την επιταχυνόμενη επιστροφή των τραπεζικών καταθέσεων, την ενίσχυση της ρευστότητας, τη διαφοροποίηση των πηγών χρηματοδότησης των τραπεζών με πρόσβαση στη διατραπεζική αγορά και ως εκ τούτου σημαντικό περιορισμό και σχεδόν μηδενισμό της έκτακτης ενίσχυσης σε ρευστότητα (ELA) από την Τράπεζα της Ελλάδος, τη μικρή ανάκαμψη της τραπεζικής χρηματοδότησης καθώς και τη διατήρηση των δεικτών κεφαλαιακής επάρκειας σε ικανοποιητικό επίπεδο. Ωστόσο, η κερδοφορία παρέμεινε αδύναμη.

Στις αρχές του 2018 διενεργήθηκε πανευρωπαϊκή άσκηση προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων, στην οποία συμμετείχαν οι τέσσερις ελληνικές συστημικές τράπεζες, προκειμένου να εξεταστεί η ανθεκτικότητά τους σε υποθετικές διαταραχές για την τριετία 2018-2020. Το αποτέλεσμα της άσκησης έδειξε ότι οι ελληνικές τράπεζες δεν παρουσιάζουν κεφαλαιακό έλλειμμα.

Μη εξυπηρετούμενα δάνεια

Ωστόσο, βασικό πρόβλημα των ελληνικών τραπεζών εξακολουθεί να είναι το υψηλό απόθεμα των μη εξυπηρετούμενων δανείων (ΜΕΔ) στους ισολογισμούς τους, το οποίο δεν επιτρέπει την ενίσχυση της πιστοδοτικής τους ικανότητας. Οι τράπεζες αξιοποιούν τις δυνατότητες που τους παρέχει το βελτιωμένο θεσμικό και ρυθμιστικό πλαίσιο, μέσω του οποίου έχουν αρθεί σημαντικά θεσμικά και διοικητικά εμπόδια που αποτελούσαν τροχοπέδη στην προσπάθειά τους να μειώσουν το υπέρογκο ύψος των ΜΕΔ. Οι σημαντικές αυτές μεταρρυθμίσεις έχουν αρχίσει να αποδίδουν καρπούς, όπως φαίνεται από τη μείωση του αποθέματος των ΜΕΔ σε 81,8 δισεκ. ευρώ στο τέλος Δεκεμβρίου του 2018 (ή 45,4% του συνόλου των δανείων), από 107,2 δισεκ. ευρώ που ήταν στην κορύφωσή τους το Μάρτιο του 2016. Εντούτοις, το απόθεμα αυτό παραμένει σε εξαιρετικώς υψηλά επίπεδα.

Οι τράπεζες υπέβαλαν στο τέλος Μαρτίου του 2019 στην ΕΚΤ και στην Τράπεζα της Ελλάδος αναθεωρημένους επιχειρησιακούς στόχους για τη μείωση των ΜΕΔ, ενσωματώνοντας τις πρόσφατες αλλαγές στη στρατηγική τους μετά το Σεπτέμβριο του 2018, αλλά και τυχόν διαφορετικές παραδοχές για το μακροοικονομικό περιβάλλον. Σύμφωνα με την προηγούμενη υποβολή στο τέλος Σεπτεμβρίου 2018, στόχευση των τραπεζών ήταν η διαμόρφωση των ΜΕΔ στο τέλος του 2021 στα 34,1 δισεκ. ευρώ, ενώ ο δείκτης εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί σε 21,2% του συνόλου των δανείων. Με τη νέα υποβολή οι τράπεζες στοχεύουν σε ακόμη μεγαλύτερη μείωση του λόγου των ΜΕΔ, λίγο κάτω από το 20%. Παρά

τη σημαντική αποκλιμάκωσή του, το ποσοστό αυτό παραμένει περίπου εξαπλάσιο του μέσου όρου της ΕΕ-28, συνεπώς πρέπει να επιταχυνθεί η μείωσή του.

Η επιτυχής επίλυση του προβλήματος των ΜΕΔ αποτελεί μία από τις σημαντικότερες προκλήσεις που έχει να αντιμετωπίσει η ελληνική οικονομία στην προσπάθειά της να επιτύχει διατηρήσιμους ρυθμούς ανάπτυξης, καθώς η χρηματοδότηση των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων, λόγω δομής και μεγέθους, αλλά και των νοικοκυριών, γίνεται κυρίως μέσω τραπεζικού δανεισμού. Η απαλλαγή των τραπεζών από το πρόβλημα των ΜΕΔ θα συμβάλει στη μείωση του χρηματοοικονομικού κινδύνου και στην αποκλιμάκωση του κόστους χρηματοδότησής τους, βελτιώνοντας έτσι τη δυνατότητα εσωτερικής δημιουργίας κεφαλαίου σε διατηρήσιμη βάση που θα επιτρέψει στις τράπεζες να επιτελέσουν εκ νέου το διαμεσολαβητικό τους ρόλο. Θα ενισχυθεί η ανθεκτικότητά τους και η δυνατότητά τους να απορροφούν κλυδωνισμούς από ενδεχόμενες μελλοντικές διαταραχές. Θα αυξηθεί η οργανική κερδοφορία τους και θα δημιουργηθούν οι συνθήκες που θα οδηγήσουν σε σταδιακή αύξηση της προσφοράς δανείων και σε μείωση των επιτοκίων δανεισμού τόσο για τις επιχειρήσεις όσο και για τα νοικοκυριά, εξέλιξη που θα επιτρέψει την άνετη χρηματοδότηση της πραγματικής οικονομίας.

Οι ελληνικές αρχές πρέπει σύντομα να καταλήξουν σε νέα, πιο συστημικά εργαλεία, τα οποία θα λειτουργούν συμπληρωματικά προς τις προσπάθειες που καταβάλλουν οι τράπεζες. Η Τράπεζα της Ελλάδος έχει από καιρό προτείνει μία συστημική λύση, η οποία προβλέπει τη μεταβίβαση σε Εταιρίες Ειδικού Σκοπού σημαντικού μέρους των μη εξυπηρετούμενων δανείων μαζί με μέρος της αναβαλλόμενης φορολογικής απαίτησης που είναι εγγεγραμμένη στους ισολογισμούς των τραπεζών. Με αυτό τον τρόπο αντιμετωπίζονται ταυτόχρονα δύο πολύ σημαντικά προβλήματα, τα ΜΕΔ και οι αναβαλλόμενες φορολογικές απαιτήσεις. Η κυβέρνηση και η Τράπεζα της Ελλάδος βρίσκονται σε συνεννόηση για την προώθηση προς έγκριση στις αρμόδιες ευρωπαϊκές αρχές και, τελικώς, για την υιοθέτηση τέτοιου είδους συστημικών λύσεων για την επιτυχή αντιμετώπιση του προβλήματος των ΜΕΔ.

Επίσης, όπως ήδη αναφέρθηκε, η νέα νομοθετική ρύθμιση για την προστασία της πρώτης κατοικίας αποτελεί το πρώτο βήμα προς την πλήρη αναμόρφωση του νομοθετικού πλαισίου για την ολιστική αντιμετώπιση της αφερεγγυότητας φυσικών προσώπων. Η εφαρμογή της νέας ρύθμισης, η οποία περιέχει συγκεκριμένες προϋποθέσεις επιλεξιμότητας και δικλίδες ασφαλείας, αποσκοπεί στην προστασία των πλέον ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, στην αποφυγή δημιουργίας ηθικού κινδύνου έναντι των συνεπών οφειλετών και στην ελεγχόμενη επίπτωση στα κεφάλαια των τραπεζών.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ

Ως επακόλουθο των διατάξεων της Φερεγγυότητας II, η εγχώρια ασφαλιστική αγορά διακρίθηκε το 2018 από βελτίωση της ωριμότητάς της όσον αφορά την ενίσχυση της διακυβέρνησης και του ανθρώπινου δυναμικού, την αξιολόγηση των κινδύνων και της φερεγγυότητας με τελικό σκοπό την καλύτερη διαχείριση κινδύνων και κεφαλαίων, αλλά και την προστασία των ασφαλισμένων. Οι ασφαλιστικές επιχειρήσεις συνέχισαν εντός του 2018 την προσπάθεια περιορισμού των μακροχρόνιων εγγυήσεων που παρέχουν τα ασφαλιστικά προϊόντα. Ειδικότερα, ο χρονικός ορίζοντας των καλύψεων μειώνεται και οι χρηματοοικονομικές εγγυήσεις αντανακλούν με μεγαλύτερη ακρίβεια τις εκάστοτε επικρατούσες οικονομικές συνθήκες. Οι πρακτικές αυτές λειτουργούν θετικά τόσο για την επιχείρηση, με ενίσχυση της φερεγγυότητάς της, όσο και για τον ασφαλισμένο, με μείωση του κόστους ασφάλισης και βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων προϊόντων. Σε κάθε περίπτωση όμως, οι ασφαλιστικές επιχειρήσεις θα πρέπει να παρέχουν επαρκή διαχρονική προστασία, ώστε να καταβάλλονται στους ασφαλισμένους τα κέρδη των επενδεδυμένων αποταμιεύσεών τους.

Στις ασφαλίσειες ζωής σχεδιάζονται και διατίθενται όλο και περισσότερο ασφαλιστικά προϊόντα συνδεδεμένα με επενδύσεις. Η στρατηγική αυτή αφενός ενισχύει τη χρηματοοικονομική ισορροπία της ασφαλιστικής επιχείρησης και αφετέρου δίνει τη δυνατότητα στην επιχείρηση να παρέχει υψηλότερη απόδοση στις αποταμιεύσεις των ασφαλισμένων, εκθέτοντάς τους όμως σε κινδύνους που καλούνται να αναλάβουν οι ίδιοι. Επομένως, η ποιότητα της παρεχόμενης πληροφόρησης από την επιχείρηση προς τους ασφαλισμένους είναι ζωτικής σημασίας για τη σωστή εκτίμηση των κινδύνων και την αποφυγή απωλειών. Με το ν. 4583/2018 η Ελλάδα ενσωμάτωσε την ευρωπαϊκή Οδηγία ΕΕ 2016/97 στην εθνική της νομοθεσία και ανατέθηκε στην Τράπεζα της Ελλάδος το έργο της εποπτείας των διαμεσολαβητών και διανομένων ασφαλιστικών προϊόντων.

Οι προοπτικές για την εγχώρια ασφαλιστική αγορά είναι ευνοϊκές. Αναλυτικότερα, με βάση την πρόσφατη πρόταση ευρωπαϊκού Κανονισμού για τους όρους και τις προϋποθέσεις παραγωγής, διανομής και εποπτείας ενός Πανευρωπαϊκού Προσωπικού Συνταξιοδοτικού Προϊόντος (Pan-European Personal Pension Product – PEPP), δίνεται η δυνατότητα στις ελληνικές ασφαλιστικές επιχειρήσεις να αναλάβουν νέο ρόλο παρέχοντας προσωπικά συνταξιοδοτικά προϊόντα σε αποταμιευτές που θέλουν να ενισχύσουν τις συνταξιοδοτικές τους απολαβές. Κατ' αναλογία, οι ελληνικές ασφαλιστικές επιχειρήσεις μπορούν να αποτελέσουν μέρος του ευρύτερου σχεδιασμού και ανάπτυξης ενός ολοκληρωμένου

συστήματος αντιμετώπισης φυσικών καταστροφών και κινδύνων που συνδέονται με την κλιματική αλλαγή, καθώς και περιβαλλοντικών κινδύνων.

Επιπλέον, για την ακριβέστερη εκτίμηση των κινδύνων και την αποτελεσματικότερη τιμολόγηση των προϊόντων τους, οι ασφαλιστικές επιχειρήσεις μπορούν να αξιοποιήσουν τις νέες τεχνολογικές δυνατότητες, όπως είναι η ανάλυση δεδομένων μεγάλης συχνότητας και εύρους σε πραγματικό χρόνο (big data analytics), η τεχνητή νοημοσύνη και η μηχανική μάθηση (machine learning).

ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΚΑΙ ΠΗΓΕΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ

Παρά τη θετική πρόοδο που έχει συντελεστεί μέχρι σήμερα και καταγράφεται σε σημαντικά οικονομικά μεγέθη, οι κίνδυνοι, εγχώριοι και εξωτερικοί, παραμένουν.

Σε ό,τι αφορά το **εξωτερικό περιβάλλον**, κίνδυνοι μπορεί να προκύψουν από ενδεχόμενη περαιτέρω επιβράδυνση του ρυθμού ανόδου της παγκόσμιας οικονομικής δραστηριότητας το 2019 λόγω της αύξησης του εμπορικού προστατευτισμού, γεωπολιτικών κινδύνων και ευπαθειών στις αναδυόμενες οικονομίες. Η επιβράδυνση της ευρωπαϊκής οικονομίας αποτελεί σημαντική πηγή ανησυχίας που, σε συνδυασμό με την αυξημένη αβεβαιότητα σχετικά με το Brexit, ενδέχεται να επιδράσει αρνητικά στην άνοδο των ελληνικών εξαγωγών και του τουρισμού.

Σε ό,τι αφορά το **εγχώριο περιβάλλον**, η ενδεχόμενη εφαρμογή των αποφάσεων της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας, οι οποίες έκριναν αντισυνταγματικές προγενέστερες περικοπές των συντάξεων και την κατάργηση των δώρων των συνταξιούχων, αποτελεί το σημαντικότερο δημοσιονομικό κίνδυνο μεσοπρόθεσμα. Και τούτο διότι η πρόσθετη δαπάνη δρα επιβαρυντικά στην ανάλυση βιωσιμότητας του δημόσιου χρέους, καθώς οδηγεί στην αναθεώρηση προς τα άνω της συνταξιοδοτικής δαπάνης και τροφοδοτεί αβεβαιότητα για τη δημοσιονομική πολιτική και την οικονομική βιωσιμότητα του ασφαλιστικού συστήματος.

Στους εγχώριους κινδύνους περιλαμβάνονται επίσης η υψηλή φορολόγηση και γενικότερα το μίγμα της δημοσιονομικής πολιτικής, καθώς και τυχόν ανάκληση μεταρρυθμίσεων ή καθυστερήσεις στην υλοποίησή τους. Επιπλέον, στην αγορά εργασίας η αύξηση του κατώτατου μισθού που νομοθετήθηκε τον Ιανουάριο του τρέχοντος έτους, παρότι εκτιμάται ότι θα αποφέρει βραχυχρόνια οφέλη όσον αφορά την ενίσχυση του διαθέσιμου εισοδήματος και κατ' επέκταση της ιδιωτικής κατανάλωσης, μεσοπρόθεσμα αναμένεται να επηρεάσει αρνητικά την απασχόληση, κυρίως των νέων, καθώς και την ανταγωνιστικότητα. Σε κάθε

περίπτωση, η αύξηση του μέσου μισθού πρέπει να συμβαδίζει με την αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας, ώστε να διασφαλιστούν τα οφέλη σε όρους ανταγωνιστικότητας και απασχόλησης από την επίπονη μεταρρυθμιστική προσπάθεια από το 2010 μέχρι σήμερα.

ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Η Ελλάδα σήμερα βρίσκεται αντιμέτωπη με μια διπλή πρόκληση: αφενός να επιτύχει ισχυρούς και διατηρήσιμους ρυθμούς οικονομικής μεγέθυνσης και αφετέρου να εξασφαλίσει υψηλά πρωτογενή πλεονάσματα για την εκπλήρωση των δημοσιονομικών δεσμεύσεων που έχει αναλάβει, όπως αυτές προσδιορίζονται στην απόφαση του Eurogroup του Ιουνίου 2018 και από το ευρύτερο πλαίσιο των ευρωπαϊκών δημοσιονομικών κανόνων.

Η ελληνική οικονομία κατά τη μακρόχρονη περίοδο προσαρμογής επέτυχε να διορθώσει πολλές ανισορροπίες σε κρίσιμα οικονομικά μεγέθη. Εντούτοις, εξακολουθεί να αντιμετωπίζει ευπάθειες, οι οποίες μπορούν να θεωρηθούν σε μεγάλο βαθμό κληρονομιά της κρίσης, αλλά ο πολυδιάστατος και αλληλένδετος χαρακτήρας τους αποκαλύπτει χρόνιες αδυναμίες.

Ειδικότερα:

- **Η μόνιμη επιστροφή του Ελληνικού Δημοσίου στις διεθνείς χρηματοπιστωτικές αγορές με βιώσιμους όρους** αποτελεί τη σημαντικότερη πρόκληση στο άμεσο μέλλον. Η ύπαρξη ταμειακού αποθέματος ασφαλείας, αν και χρήσιμη, είναι προσωρινό μέσο αναχρηματοδότησης των δανειακών αναγκών του Δημοσίου και με περιορισμένη αποτελεσματικότητα σε περίπτωση μελλοντικών αναταράξεων στις διεθνείς αγορές. Ως εκ τούτου, δεν μπορεί να υποκαταστήσει την ανάγκη εξόδου στις αγορές σε τακτά χρονικά διαστήματα και με βιώσιμους όρους.
- **Το υψηλό δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ** αυξάνει το κόστος δανεισμού του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα και περιορίζει την αναπτυξιακή δυναμική. Παρότι η βιωσιμότητα του χρέους έχει βελτιωθεί σημαντικά με τα μέτρα που υιοθέτησε το Eurogroup, από το 2012 μέχρι και τα πλέον πρόσφατα του Ιουνίου 2018, η αποκλιμάκωση του χρέους εξαρτάται αφενός από τη δυνατότητα επίτευξης των συμφωνηθέντων δημοσιονομικών στόχων και αφετέρου από την προσήλωση στη μεταρρυθμιστική προσπάθεια ώστε να εξασφαλιστεί υψηλή αύξηση του ΑΕΠ.
- **Η διατήρηση μεγάλων πρωτογενών δημοσιονομικών πλεονασμάτων για μια παρατεταμένη περίοδο** (3,5% του ΑΕΠ ετησίως μέχρι το 2022 και 2,2% του ΑΕΠ

κατά μέσο όρο την περίοδο 2023-2060), όταν μάλιστα συνοδεύεται από υψηλή φορολογία, επιδρά αρνητικά στην ανάπτυξη και κατ' επέκταση στη βιωσιμότητα του χρέους.

- **Το υψηλό απόθεμα των μη εξυπηρετούμενων δανείων** στους ισολογισμούς των τραπεζών αποτελεί τροχοπέδη στη χρηματοδότηση της ανάπτυξης, αφού δεσμεύει τραπεζικά κεφάλαια και χρηματοδοτικούς πόρους σε μη παραγωγικές δραστηριότητες. Η επιτυχής αντιμετώπιση του προβλήματος αυτού είναι απολύτως αναγκαία προκειμένου να βελτιωθεί η ποιότητα του ενεργητικού των τραπεζών, γεγονός που θα ενισχύσει την πρόσβαση της υγιούς επιχειρηματικότητας στην τραπεζική χρηματοδότηση.
- **Το ποσοστό ανεργίας παραμένει υψηλό** και είναι το υψηλότερο μεταξύ όλων των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η υψηλή ανεργία, ιδίως των νέων και των μακροχρόνια ανέργων, δημιουργεί ανισότητες που απειλούν την κοινωνική συνοχή, απαξιώνει το ανθρώπινο κεφάλαιο, αποδυναμώνει κάθε κίνητρο για καλύτερης ποιότητας εκπαίδευση και εργασία και αυξάνει το κύμα εξερχόμενης μετανάστευσης.
- **Η χαμηλή διαρθρωτική ανταγωνιστικότητα**, με τάση μάλιστα υποχώρησης.
- **Ο ρυθμός μεταβολής των επενδύσεων παραμένει αρνητικός και υστερεί σημαντικά** σε σύγκριση με τις ανάγκες ενίσχυσης του κεφαλαιακού αποθέματος της χώρας, ύστερα μάλιστα από μια παρατεταμένη περίοδο αποεπένδυσης. Εξάλλου, η συνεχιζόμενη περικοπή του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων δυσχεραίνει την επιτάχυνση της ανάπτυξης, αφού μειώνει τη συνολική ενεργό ζήτηση, αποδυναμώνει την ποιότητα των δημόσιων υποδομών και αυξάνει το κόστος λειτουργίας των επιχειρήσεων.
- **Οι χαμηλές εγχώριες αποταμιεύσεις.** Η αύξηση του κατά κεφαλήν ονομαστικού διαθέσιμου εισοδήματος, ιδίως των χαμηλότερων εισοδηματικών κλιμακίων, η οποία υποστηρίχθηκε από την αύξηση της απασχόλησης κυρίως των νέων και των εργαζομένων με συμβάσεις μερικής και εκ περιτροπής απασχόλησης, διοχετεύθηκε από τα νοικοκυριά στην κατανάλωση, με αποτέλεσμα το ποσοστό της αποταμίευσης στο διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών να παραμένει σε αρνητικό έδαφος.
- **Η καθυστέρηση στην απονομή της δικαιοσύνης.** Σύμφωνα με το δείκτη αποτελεσματικής επίλυσης εμπορικών διαφορών της έκθεσης Doing Business για το 2019 της Παγκόσμιας Τράπεζας, απαιτείται τριπλάσιος χρόνος για την εκδίκαση μιας υπόθεσης και την εκτέλεση της απόφασης, καθώς και διπλάσιος χρόνος για την

ολοκλήρωση της πτωχευτικής διαδικασίας, σε σύγκριση με το μέσο όρο των χωρών του ΟΟΣΑ. Ως εκ τούτου, η γρήγορη και αξιόπιστη επίλυση των δικαστικών διαφορών εντός ενός διαφανούς και σταθερού νομικού πλαισίου αποτελεί βασική προϋπόθεση για την ισχυροποίηση του κράτους δικαίου και κατ' επέκταση την ενίσχυση της επενδυτικής εμπιστοσύνης.

- **Η ποιότητα των θεσμών και ο σεβασμός στις ανεξάρτητες αρχές.** Χώρες με αδύναμους θεσμούς διακρίνονται από μικρότερο βαθμό ευελιξίας και προσαρμοστικότητας, ο οποίος εκδηλώνεται με υψηλότερη συχνότητα εμφάνισης οικονομικών διαταραχών και μεγαλύτερη δυσκολία απορρόφησής τους.
- **Οι δυσμενείς δημογραφικές εξελίξεις.** Την τελευταία δεκαετία παρατηρείται δραματική επιδείνωση των δημογραφικών δεδομένων της Ελλάδος, με κύρια χαρακτηριστικά τη μείωση του πληθυσμού της, την ταχεία γήρανσή του και τον εξαιρετικά χαμηλό δείκτη γονιμότητας. Η διαχρονική αλλαγή των ποσοτικών και ποιοτικών πληθυσμιακών δεδομένων επιταχύνθηκε από το μαζικό πρόσφατο κύμα εξερχόμενης μετανάστευσης τμήματος του πληθυσμού σε ηλικία αναπαραγωγής. Η δημογραφική κρίση είναι μία από τις σημαντικότερες προκλήσεις που έχει να αντιμετωπίσει η ελληνική κοινωνία και οικονομία στο άμεσο μέλλον, καθώς η ταχεία συρρίκνωση του πληθυσμού και η ραγδαία γήρανσή του επηρεάζουν δυσμενώς μεσομακροπρόθεσμα το δυνητικό προϊόν και το ρυθμό οικονομικής μεγέθυνσης.
- **Ο αργός ψηφιακός μετασχηματισμός της οικονομίας.** Με βάση το Δείκτη Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας (DESI), η Ελλάδα για το 2018 κατατάσσεται προτελευταία μεταξύ των 28 χωρών της ΕΕ, το οποίο σημαίνει ότι ο ρυθμός ψηφιακού μετασχηματισμού της ελληνικής οικονομίας παραμένει αργός, με αποτέλεσμα η χώρα να χαρακτηρίζεται ψηφιακά ανώριμη. Κατά συνέπεια, είναι απολύτως αναγκαία η ανάληψη δράσεων πολιτικής για την αποτροπή του κινδύνου της τεχνολογικής υστέρησης και του χαμηλού ψηφιακού αλφαριθμητισμού.
- **Η κλιματική αλλαγή και η πρόκληση της βιώσιμης ανάπτυξης.** Ο επαναπροσδιορισμός της έννοιας της ανάπτυξης σε ένα πλαίσιο βιωσιμότητας με την υιοθέτηση της “κυκλικής” (circular) οικονομίας είναι κρίσιμος για την πορεία μας στο μέλλον. Σύμφωνα με την έκθεση του Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ για το 2019, από τους πέντε σοβαρότερους κινδύνους για την παγκόσμια οικονομία, οι τρεις είναι περιβαλλοντικοί και όλοι σχετίζονται με την κλιματική αλλαγή.

ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΔΙΑΤΗΡΗΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Για την επιτυχή αντιμετώπιση των παραπάνω προκλήσεων είναι απαραίτητο ένα ελάχιστο σύνολο παρεμβάσεων πολιτικής:

Πρώτον, **συνέχιση και ολοκλήρωση των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων** προκειμένου να διαφυλαχθούν τα ως τώρα οικονομικά επιτεύγματα, να ενισχυθεί η αξιοπιστία της οικονομικής πολιτικής και να βελτιωθεί περαιτέρω η πιστοληπτική ικανότητα της χώρας, ώστε να καταστεί δυνατή η **μόνιμη επιστροφή της στις διεθνείς αγορές με βιώσιμους όρους**. Στο πλαίσιο αυτό, υψηλή προτεραιότητα πρέπει να δοθεί σε μεταρρυθμίσεις που αφορούν την αποτελεσματικότητα της δημόσιας διοίκησης, την ασφάλεια δικαίου, ιδιαιτέρως στις χρήσεις γης, και την επιτάχυνση στην απονομή της δικαιοσύνης.

Δεύτερον, **μείωση του υψηλού ποσοστού των μη εξυπηρετούμενων δανείων**, ώστε να απελευθερωθούν κεφάλαια για υγιείς επενδύσεις, να διευκολυνθεί η διαδικασία αναδιάρθρωσης του επιχειρηματικού τομέα και να ενισχυθεί ο υγιής ανταγωνισμός. Παράλληλα, οι συντελούμενες αλλαγές στο νομικό πλαίσιο οφείλουν να προάγουν πρότυπα ηθικής συναλλακτικής συμπεριφοράς.

Τρίτον, **αλλαγή στο μίγμα της δημοσιονομικής πολιτικής** προς την κατεύθυνση της μείωσης των υπέρμετρα υψηλών φορολογικών συντελεστών, του περαιτέρω εξορθολογισμού των δημόσιων δαπανών και της ενίσχυσης του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων. Θα ήταν μάλιστα ευκαίιο να συνδυαστεί η αλλαγή αυτή με ρεαλιστικότερους στόχους πρωτογενών πλεονασμάτων, δεδομένου ότι με το δημόσιο χρέος κοντά στο 170% του ΑΕΠ, μία επιπλέον ποσοστιαία μονάδα αύξησης του ΑΕΠ είναι 1,7 φορές πιο πολύτιμη για τη μείωση του λόγου του δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ από ό,τι μία επιπλέον ποσοστιαία μονάδα πρωτογενούς πλεονάσματος.

Τέταρτον, **συνέχιση με μεγαλύτερη ένταση της προσέλκυσης ξένων άμεσων επενδύσεων υψηλής προστιθέμενης αξίας**, οι οποίες βοηθούν στην ενσωμάτωση των νέων τεχνολογιών, στην ενίσχυση των εξαγωγικών επιδόσεων της χώρας και στην αξιοποίηση του ανενεργού ανθρώπινου δυναμικού της, με τελικό αποτέλεσμα την αύξηση της συνολικής παραγωγικότητας της ελληνικής οικονομίας. Για να γίνει όμως αυτό, πρέπει να συνεχιστούν οι ιδιωτικοποιήσεις με ενίσχυση των συμπράξεων ιδιωτικού και δημόσιου τομέα, καθώς και να αρθούν σημαντικά αντικίνητρα για τους επενδυτές.

Πέμπτον, **ενδυνάμωση του τριγώνου της γνώσης** (εκπαίδευση, έρευνα, καινοτομία). Σύμφωνα με τις νέες παγκόσμιες τάσεις, στις σύγχρονες προσπάθειες συμβιβασμού μεταξύ

της λειτουργίας της ελεύθερης οικονομίας, δηλαδή του καπιταλισμού, και της δημοκρατίας, η επένδυση στη γνώση και η δυνατότητα πρόσβασης όλων σε αυτήν είναι καταλυτικής σημασίας τόσο για την οικονομική ανάπτυξη όσο και για την κοινωνική δικαιοσύνη. Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, αν και δημιουργεί μια μεγάλη δεξαμενή υψηλά καταρτισμένων ανθρώπων, αδυνατεί να τους εφοδιάσει με εκείνες τις δεξιότητες που είναι αναγκαίες στο νέο ψηφιακό κόσμο. Οι νέες τεχνολογίες δημιουργούν πολλές ευκαιρίες απασχόλησης υπό την προϋπόθεση της ταχείας προσαρμογής της εργασίας σε ένα *ανθρωποκεντρικό* εργασιακό περιβάλλον στο οποίο κυριαρχούν η γνώση, οι δεξιότητες, η ατομική πρωτοβουλία, η κινητικότητα, η ευελιξία και η συνεργασία. Η επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο και η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας είναι στρατηγικές καίριες σημασίας για την επιτυχή προσαρμογή της αγοράς εργασίας. Αναγκαίος επομένως είναι ο επανασχεδιασμός του εκπαιδευτικού συστήματος όλων των βαθμίδων προς την κατεύθυνση της καλλιέργειας εκείνων των δεξιοτήτων που είναι απαραίτητες στη σύγχρονη αγορά εργασίας. Η στενότερη συνεργασία της εκπαίδευσης με την παραγωγική διαδικασία συμβάλλει στην επίτευξη του στόχου αυτού.

Το 2019 είναι έτος σημαντικών προκλήσεων, καθώς οι κίνδυνοι, εγχώριοι και εξωτερικοί, παραμένουν. Δεν υπάρχουν επομένως περιθώρια εφησυχασμού. Η επιτυχής πορεία της Ελλάδος στη νέα, μετά την κρίση, ευρωπαϊκή κανονικότητα συνεπάγεται αυστηρές δεσμεύσεις για τη διασφάλιση των μέχρι σήμερα πολύ σημαντικών επιτευγμάτων, την άσκηση συνετής οικονομικής πολιτικής για την εξάλειψη των εναπομενουσών ανισορροπιών και την απαρέγκλιτη συνέχιση των μεταρρυθμίσεων. Στόχος είναι η ολοκλήρωση της ασφαλούς μετάβασης της ελληνικής οικονομίας σε ένα βιώσιμο παραγωγικό πρότυπο με κύρια χαρακτηριστικά την εξωστρέφεια, την επιχειρηματικότητα, τις επενδύσεις, τη γνώση και την κοινωνική συνοχή και, παράλληλα, με σεβασμό προς τις κοινωνικές ευαισθησίες και το φυσικό περιβάλλον. Τα οφέλη είναι σημαντικά: ταχεία μείωση του ποσοστού ανεργίας, αναστροφή του κύματος εξερχόμενης μετανάστευσης, αύξηση της συνολικής παραγωγικότητας, αύξηση της αμοιβής εργασίας και των εισοδημάτων.

Σχετικός σύνδεσμος: [Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2018.](#)